

3° *Progressum ipsum impossibilem facit.*

Ibi impossibilis est progressus, ubi omnia, vel ipsa rerum fundamenta motu laborant, imò indesinenter perturbantur. Porrò hoc ipsum inducit adversariorum sententia.

Confirmatur, quia progressus non est nisi *lenta et quieta unius ejusdemque rei per ordinatas vices amplificatio*. Quemadmodum igitur idem est vir qui fuit adolescens et puer, eadem natura atque persona, etsi melior status et habitus; sic oportet veritates aliquas ac sententias firmas esse prorsus et immotas, ut ratio iis innixa, ad alias proficiendo et discurrendo valeat assurgere.

ARTICULUS II

De falsitate.

75. *Prænotanda*. Falsitas veritati opponitur, ac proinde sicut veritas *æqualitatem* quamdam inter intellectum et rem importat, ita falsitas *inæqualitatem*. — Item, quemadmodum in intellectu propriè veritas invenitur, in intellectu etiam falsitas inveniatur oportet. Res enim in seipsis falsæ dici haud queunt, quum, ex probatis, veritas cum ente convertatur, et omne ens, in quantum est ens, sit etiam intelligibile seu verum.

Quocirca restat ut inquiramus an res formaliter falsæ esse possint, prout ad intellectum referuntur.

76. PROP. 1^a: *Nulla res est falsa relativè ad intellectum Dei.*

Vel enim agitur de rebus naturalibus, vel de rebus quæ a causis secundis producuntur. Porrò nec priores, nec posteriores falsæ sunt respectu intellectûs Dei. — *Non priores*; nam comparantur ad Deum sicut ad sapientissimum potentissimumque artificem, qui eas intellectûs sui simillimas condidit. — *Nec posteriores*, quia nulla causarum secundarum operatio Deum latere potest. — Nisi fortè, ut ait S. Thomas, eas hominis operationes dicamus falsas respectu Dei, quæ a *regulâ* suâ deficient. Nam agentibus voluntariis liberum est « sub-

« ducere se ab ordinatione divini intellectûs, in quo malum « *culpæ* consistit; secundum quòd ipsa *peccata falsitates* et « *mendacia* dicuntur in Scripturis, secundum illud Psal. iv, « 3: *ut quid diligitis vanitatem et quæritis mendacium?* » (1^a, q. 17, a. 1, c).

77. PROP. 2^a: *Nulla res per se, sed per accidens tantum falsa dici potest relativè ad intellectum nostrum.*

PROB. 1ª PARS ex eò quòd quidquid est, intelligibilitate etiam fruatur, ac proinde ex naturâ suâ habet cur sinceram sui notionem in intellectu nostro generare queat.

PROB. 2ª PARS hunc in modum a D. Thomâ: « Sic dicitur « res esse falsa, quæ *nata* est facere de se opinionem falsam. « Et quia *innatum* est nobis per ea quæ exterius *apparent* de « rebus judicare; ideo ea quæ in exterioribus accidentibus « habent similitudinem aliarum rerum dicuntur esse falsa « secundum illas res, sicut stannum est falsum argentum. « Et Philosophus dicit quòd falsa dicuntur quæcumque nata « sunt apparere aut *qualia* non sunt, aut *quæ* non sunt. » (1^a, q. 17, a. 1, c).

CAPUT III

DE BONO ET MALO

Ut vero falsum, ita bono malum opponitur; unde sigillatim de bono et malo dicamus necesse est.

ARTICULUS I

De bono (1).

Dicere præstat 1° de illius naturâ; 2° de illius subjecto; 3° de illius speciebus.

(1) Cf. S. Th., 1^a, q. 5 et q. 16, a. 1; *Cont. Gent.*, I, c. 37.

§ I. — De naturâ boni.

78. Bonum definiri potest *ipsum ens, quatenus appetibile*.

Nam sicut ens dicitur verum, prout ad intellectum referatur, ita bonum vocatur, prout ordinem dicit ad appetitum. Propterea essentia boni in *appetibilitate* consistit; quo sensu Aristoteles: « *Bonum est quod omnia appetunt.* » (*Eth. ad Nicom.*, I, 1).

At quæritur cur bonum sit appetibile. Porrò ideo aliquid appetitur, quia videtur *conveniens* appetenti. Est autem *conveniens* quia perfectum; perfectum enim habet virtutem quamdam *attractivam* tum propter se, tum quia perficere potest cæteras res. Nam quodque ens ad illud inclinatur et tendit a quo perficitur, propterea quòd omne ens amat suam perfectionem, sive bonum suum.

Itaque ens est fundamentum perfecti, perfectum fundamentum boni, bonum autem in appetibili *formaliter* consistit. — Unde patet ens et bonum idem esse secundum *rem*, sed secundum *rationem* differre, quia bonum dicit rationem appetibilis, quam non dicit ens.

§ II. — De subjecto boni.

79. *Omne ens est bonum.*

Nam omne ens, quatenus ens, est actus. Sed omnis actus est quædam perfectio; perfectio verò habet rationem appetibilis et boni.

Hoc autem non sibi vult omnes res existentes *simpliciter* aut *æque* bonas dici debere, sed nullam rem esse quæ bonitatis quadamtenus particeps non sit. Bonitas quippe sequitur perfectionem. Sed rara sunt admodum, si forte quædam sint, entia creata, quibus non desit aliqua perfectio secundaria, naturæ suæ consentanea. — Insuper, ea meliora, ideoque perfectiora sunt, quibus inest natura præstantior.

80. **Corollarium.** Ex dictis colligitur boni rationem *non-nisi existentibus propriè* convenire. Bonum enim ad se trahit

appetitum, qui fertur ad rem amatam quam vel amplectitur, vel amplecti cupit. Sed appetitus trahi nequit nisi aliquâ re existente. Quare appetimus frui rebus existentibus, aut exoptamus quædam *feri*, ut iis frui liceat.

§ III. — De variis boni speciebus.

81. Bonum dividitur in *reale* et *apparens*, prout est revera quale esse putatur; v. g. virtus; vel habet solum *speciem* boni; v. g. voluptas.

Porrò bonum reale dividitur ipsum in *metaphysicum*, *physicum* et *morale*. — Bonum metaphysicum seu *transcendentale*, de quo jam diximus, nihil est aliud nisi ens ipsum, quatenus appetibile. Bonum physicum illud est quod inest alicui enti determinato, quatenus est *talis* vel *talis* naturæ; v. g. bonitas hominis, quatenus est homo. — Atqui bonum physicum potest esse *sensibile*, vel *spirituale*, prout inest enti materiali vel immateriali.

Demum bonum *morale* inest actionibus, prout conveniunt cum regulis morum, vel ab illis discrepant. Vocatur adhuc *honestum*, quia appetitur *propter se*, sive propter suum splendorem.

Itaque omninò differt a bono *delectabili*, vel *utili*; nam bonum delectabile non appetitur nisi ob delectationem ex eo capiendam; bonum autem utile seu *relativum*, non appetitur nisi quia ducit ad aliquem finem intentum; sic v. g. medicina quæ in tantum bona est, in quantum confert ad valetudinem.

ARTICULUS II

De Malo.

Dicendum est 1° de naturâ; 2° de subjecto; 3° de causâ; 4° de speciebus mali.

§ I. — De naturâ mali.

82. Malum, si notionem *vulgarem* quæras, est id quod *opponitur bono et appetitui repugnat*.

Si verò definitionem *propriam* exigit, est defectus boni debiti; v. g. carentia visûs in animali. Malum igitur non est entitas aliqua, sed entitatis *defectus*; nec simplex defectus, sed defectus boni quod quis habere *deberet*, quemque *privationem* vocant. Hinc S. Thomas: « Remotio boni *negativè* accepta, mali rationem non habet; alioquin sequeretur quòd ea quæ nullo modo sunt, mala essent, et iterum quòd quælibet res esset mala, ex hoc quòd non haberet bonum alterius rei; ut quòd homo esset malus, quia non habet velocitatem capræ, vel fortitudinem leonis. » (1, a. q. 48, a. 3, c.)

At quilibet defectus boni debiti est aliquod malum; inde axioma: *Bonum ex integrâ causâ, malum ex minimo defectu.*

§ II. — De subjecto mali.

83. Malum in seipso existere nequit, quippe quòd non sit ens, sed entis aut perfectionis privatio. Ergo in nullo alio existere potest nisi in bono cui *accidat*, cuique afferat *imminutionem*; sic v. g. cæcitas est in animali, error in intellectu, vitium in voluntate.

Hinc sequitur 1° bonum esse prius malo, quia omnis privatio præsupponit aliquam perfectionem; 2° nullam rem esse posse *omnino* malam; alioquin existere desineret.

§ III. — De causâ seu origine mali.

84. **Assertio:** *Causa mali non est malum, sed bonum, per accidens tamen, seu quatenus deficiens.*

PROB. 1ª PARS. Omnis causa est aliquid positivum et reale.

Porrò, ex dictis, malum non est aliquid positivum, sed contrà, negatio perfectionis. Ergo non potest esse causa, proinque mali causa non potest esse nisi bonum.

PROB. 2ª PARS. Nihil *per se* tendere potest ad suum contrarium, sed ad aliquid sibi conveniens. Porrò bonum, per se inspectum, est quædam perfectio. Ergo per se ac propriâ vi

tendere debet ad aliquam perfectionem, non autem ad malum, quod appetitui repugnat, nedum eum allicitat.

At *per accidens* tendere potest ad aliquod malum, « volendo aliquod bonum, ait D. Thomas, cui *conjungitur* istud malum; sicut Deus volendo justitiam, vult pœnam, et volendo ordinem naturæ servari, vult quædam naturaliter corrumpi. » (1^a, q. 19, a. 9, c.)

Bonum, quatenus *deficiens*, potest etiam esse causa mali sive physici, sive moralis, ut ingeniosè argumentatur S. Bonaventura: « Malum, eo modo quo habet *esse*, eo modo habet et *feri*; et quoniam malum privatio est et defectus, hinc est quòd sicut malum esse non est aliquid verè esse, sic nec malum effici est verè ab aliquo fieri ut *efficiente*, sed *vi deficiente*. » (In lib. 2 *Sent.*, dist. 34, a. 1, q. 2.) Sic v. g. claudicatio non oritur ex crure, ut tali, sed quatenus aliqua deformatione laborante. Sic etiam peccatum non oritur ex voluntate, ut voluntas est, sed ut est voluntas imperfecta et defectiva.

§ IV. — De speciebus mali.

85. Malum, ut bonum, dividi potest in *apparens* et *reale*, prout habet solùm *speciem* mali; v. g. defectus divitiarum qui in opinione vulgi pro malo habetur; vel reipsa malum est; v. g. peccatum, vel error.

At malum reale vel est *naturale*, vel *morale*. Malum naturale inducit privationem alicujus boni naturæ alicujus entis debiti; et ipsum potest esse vel *physicum*, v. g. privatio visûs in animali, vel *intellectuale*, ut error.

Rursus, malum physicum potest esse *nocivum*, oppositum scilicet bono *utili*; v. g. venenum; vel *dolorosum*, oppositum *delectabili*; v. g. dolor ortus ex aliquo morbo.

Malum morale, quod etiam *turpe* dicitur, vel *peccatum*, afficit actiones quatenus deficiunt a perfectione regulis morum requisitâ.

86. **Corollarium.** Rejicienda est notio mali quod Leibnitzius (*Theodic.*, pars 1^a, n. 21) vocavit *metaphysicum*, quod-

que ab eo definitur simplex entitatis limes aut carentia perfectionis altioris in subjecto quod ad illam habendam naturâ non comparatur. At verò talis limes perfectionis nonnisi sermonis abusu malum dicitur, quippe ex dictis (n. 82) malum non est simplex defectus, sed privatio perfectionis subjecto *debitæ*; alioquin leo v. g. diceretur malus, propterea quòd intellectu careat.

CAPUT IV

DE PULCHRITUDINE (1)

Dicendum est 1° quid sit pulchrum? 2° quomodo arte possit exprimi?

ARTICULUS I

De naturâ pulchri.

Ad eam declarandam, agemus 1° de illius vi objectivâ; 2° de illius principiis ac definitione; 3° de illius speciebus; 4° de potentiis animæ ad quas refertur.

§ I. — De vi objectivâ pulchri.

87. Assertio : *Pulchrum habet vim objectivam.*

Probatur contra Kantium et quosdam recentes qui pulchrum nonnisi subjecti cognoscentis formam aliquam esse, ac totum a nobis pendere opinantur. At 1° sensus hominum *communis* pro certo habet pulchritudinem rebus ipsis inesse, quæ pulchræ vocantur, non quia delectant nos, sed ideo delectant, quia pulchræ sunt. Quare omnes homines rebus quibusdam pulchritudinem attribuunt, quibusdam verò

(1) Cf. *L'idée du beau dans la philosophie de S. Thomas d'Aquin.*

denegant. — 2° Nulla ratio est cur idea pulchri minùs objectiva dicatur quàm cæteræ ideæ; eam enim ut illas *scientificè* comparamus, experientiâ nimirum et ratione, ope abstractionis. — 3° Pulchritudo sequitur perfectionem rerum, *nec est aliud nisi splendor ipse perfectionis.*

88. *Nec objiciatur* homines haud rarò dissentire in æstimandâ pulchritudine, dum iisdem rebus eam alii tribuunt, negant alii. Homines enim non de pulchro duntaxat, sed etiam de vero et bono non rarò dissentiunt; ac proinde objectio nil probat nisi pulchritudinem rerum haud semper compertam nobis esse, vel iudicium de re æstheticâ culturam animi exigere quâ multi destituuntur.

§ II. — De principiis ac definitione pulchri.

89. Quænam sint pulchri elementa aut principia, et quâ ratione *definiri* debeat, non una est omnium sententia. Ut enim sensistas prætereamus, alii putant pulchritudinem esse *unitatem in varietate*, alii *splendorem veri*, alii *splendorem boni*, alii *splendorem ordinis*, alii *proportionem*, alii *demum magnitudinem.*

Nobis autem videtur istas definitiones esse mancas, quippe quæ non omnia pulchritudinis elementa constitutiva declarant.

Quamobrem pulchrum veriùs definitur: *Splendor perfectionis*, vel enucleatiùs cum D. Thomâ: « *Ratio pulchri, in « universali, consistit in resplendentia formæ super partes « materiæ proportionatas, vel super diversas vires, vel actiones.* » (*Opusc. de pulchro*).

Atqui sincera est illa definitio, quippe quæ omni et soli definito convenit. Ex unâ enim parte, convenit omnibus pulchri generibus, scilicet pulchro sive materiali, sive spirituali, sive morali.

Ex aliâ autem parte, omnia pulchri principia seu elementa, indicat, sed directè quidem, ut par est, elementum *formale* ac potissimum, indirectè autem elementum *materiale.*